

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика

Штип, 2010/2011

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика
год. 7, број 11
2010/2011 год.

За издавачот:
проф. м-р Никола Смилков, декан

Издавачки совет:
проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Емилија Јаневиќ-Ивановска
доц. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
асис. м-р Трајче Стојанов

Главен уредник и одговорен уредник – Editor in Chief:
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева

Јазично уредување – Language Editor:
Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Техничко уредување – Technical Editing:
Славе Димитров
Благој Михов

Рецензенти:

проф. д-р Мирослава Николоска
проф. д-р Татјана Атанасова
проф. д-р Виолета Николовска
доц. д-р Борче Костов
доц. д-р Драгор Заревски
проф. д-р Снежана Мирасчиева

проф. д-р Кирил Цацков
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-
Веселиновска
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
асис. м-р Трајче Стојанов

Редакција и администрација – Editorial Office:

Билјана Јорданов
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
Ул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фах 201, 2000 Штип,
Р. Македонија
E-mail: vospitanie@ugd.edu.mk
++389 32 550 500

СОДРЖИНА

проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева, м-р Марија Коцева Примената на моделот на позитивна дисциплина – Фридрих Цонс во современото училиште	7
проф. д-р Блаже Китанов, асис. м-р Ирена Китанова Простумот на Коле Чашуле наспроти бугарската скаменета визија	17
доц. д-р Борче Костов За убавото и убавината	25
д-р Дијана Христовска, доц. д-р Снежана Јованова- Митковска Професионалната етика на наставникот	33
доц. д-р Марија Леонтиќ Воспитната димензија на воспитно-образовните институции	47
проф. д-р Ленче Милошева Перфекционизмот ориентиран кон очекувањата на другите како маладаптивна ориентација кај студентите во тест ситуација	59
проф. д-р Соња Лутовац Математичка анксиозност	69
проф. д-р Соња Петровска, проф. д-р Снежана С. Веселиновска Ставовите на студентите од Педагошкиот факултет – Штип за квалитетот на моделот за практично оспособување на студентите-идни наставници	81
Лидија Јовановска, Зоран Павлов, Славица Колева Јазичните вештини на учениците во периодот на подготовка за читање	97

проф. д-р Соња Петровска, м-р Јадранка Бочварова, Ана Петровска	
Некои карактеристики на развојот на образованието на наставници во Република Македонија (од Учителска школа-Штип до Педагошки факултет-Штип)	111
доц. д-р Снежана Јованова-Митковска, д-р Дијана Христовска	
Наставни стратегии	125
асис. м-р Ирена Китанова	
Компоненти на изразното читање	137
доц. д-р Нина Даскаловска, доц. д-р Билјана Ивановска	
Процеси на читање	157
асис. м-р Даринка Веселинова	
Теоретски дискусии за учењето странски јазици	165
м-р Јулија Гошева	
Рамки за концептуализација на потребите на децата и нивна примена за планирање и обезбедување услуги за деца	175

Воведен збор

„Вистинска цел на воспитанието е максимален развој на личноста на детето во разумно организирано општество, кое нему му служи и на кое самото тоа ќе му служи“.

Селестен Френе

Од 1959 и 1961 година до денес изминаа пет децении од формирањето на Педагошката академија, односно Педагошкиот факултет, а сега Факултет за образовни науки. Новиот Факултет за образовни науки денес е редизајниран и збогатен со пет нови студиски програми: 1. Одделенска настава; 2. Предучилишно воспитување; 3. Педагогија; 4. Библиотекарство и архивистика; 5. Социјална педагогија; 6. Социологија на образованието; 7. Филозофија на образованието и образовни политики; 8. Историја и археологија.

Оттука, како најстара високообразовна институција во состав на најмладиот државен Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, имаме дополнителна обврска за подигање на академското ниво. Во таа насока е и новиот број на списанието „Воспитание“, востановено уште во 2001 година, кое со овој, веќе 11-ти број, се етаблира како сериозно научно гласило во пошироката научна и стручна јавност.

Новиот редакциски одбор на списанието „Воспитание“ им се заблагодарува на сите кои до сега го вложуваа своето време, енергија и креативен потенцијал за списанието да го достигне ова квалитетно ниво и воедно си ја презема обврската да продолжи со објавување на стручни и научни трудови кои уште повеќе ќе го унапредат и афирмираат списанието. Искрено се надеваме дека прилозите на нашето списание ќе бидат соодветен квалитативен влог во едукација на наставникот – воспитувач, на студентот и секој што ќе пројави интерес и потреба за лично доусовршување и наобразба.

Главен и одговорен уредник,
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева

УДК: 174:37.011.3-051

Стручен труд
(Professional paper)

Д-р Дијана Христовска
ОУ „Стив Наумов“ – Битола
Доц. д-р Снежана Јованова-Митковска
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА НА НАСТАВНИКОТ

Апстракт

Модерните трендови во образованието бараат промени во наставничката подготовка, наставничките способности и вештини, наставничките компетенции, наставничкото однесување. Многу важно поле на промени во наставниот профил се: промовирање на нови резултати од професионалното усовршување, промени во верувањата и вредностите, вклучување и донесување на нови стратегии, вештини на подучување, прифаќање на нови знаења, промени во организацијата и структурата на училиницата, вклучување во интерперсонална комуникација.

Наставникот во квалитетното училиште не е само презентер на знаења и информации, тој е дијагностичар и стимулатор на личните, социјалните, когнитивните и емоционалните способности, вештини и вредности на учениците, што овозможува континуиран напредок на учењето. Отворената соработка, интерактивното влијание, професионализмот, емоционалната интелигенција се интегрираат како моќна комбинација во личноста на наставникот како педагошки водач.

Токму оттаму и го поставуваме прашањето дали овие професионални етички парадигми се доволни за јакнење на професионалната етика на наставникот, што сè треба да се направи во насока на подобрување на работата во училиницата, кои се предлозите и сугестиите на наставниците и родителите за подобрување на работата на наставникот.

Целта на овој труд е да се истакнат општоприфатливите способности и компетенции кои всушност претставуваат серија од професионални, етички, човечки квалитети што се интегрираат во професијата наставник.

Во овој труд ќе се обидеме да одговориме на овие и други прашања околу суштинските карактеристики на наставникот како модел на етичко однесување во наставниот процес и ќе ги презентираме резултатите од истражувањето за наставничката оспособеност и компетенции.

Клучни зборови: *наставник, традиционално училиште, квалитетно училиште, промени, професионална етика.*

TEACHER PROFESSIONAL ETHICS

Abstract

Modern trends in education require changes in teacher preparation, teaching skills and teaching competencies, teacher's behavior. Many important changes in the field of teaching profile are: promotion of new professional development results, changes in beliefs and values, involvement and adoption of new strategies in teaching skills, acceptance a new knowledge, changes in organization and structure of the classroom, inclusion in interpersonal communication.

Teacher in qualitative schools is not just a presenter of knowledge and information, he is a diagnostician and stimulator of personal, social, cognitive, emotional abilities, skills, students values, person who always enabling for continuous improvement of learning. Open collaboration, interactive influence, professionalism, emotional intelligence, show powerful combination in the teacher personality as pedagogical leader.

Therefore we put the question whether these professional ethical paradigms are sufficient to strengthen the professional ethics of teachers, which should be done to improve the work in the classroom, which are the proposals and suggestions of teachers and parents to improve the performance of the teacher.

The purpose of this paper is to highlight commonly accepted skills and competencies that are actually a series of professional, ethical, human qualities that are integrated into the teaching profession.

In this paper we will try to answer these and other questions about the essential characteristics of the teacher as a model of ethical behavior in the teaching process and we will present the results of research on teacher qualifications and competencies.

Keywords: *teacher, a traditional school, school quality, change, ethics.*

Вовед

„Училиштето вреди толку колку што вреди наставникот, затоа важен дел на секоја училишна реформа е зголемување на образованието на наставникот“

Дистерваг

Започнатиот процес на промени во образованието е насочен кон постигнување на поголема ефективност и квалитетност на наставниот процес. Во фокусот на сите овие новини се афирмира наставникот како носител, координатор и реализатор на процесот на учење. Во овој период на динамични промени професијата наставник се соочува со суштинска преобразба. Професијата наставник во педагошката литература се дефинира многу широко. Под поимот наставник, дидаскалос (грч. *didasko* - поучувам), едукација (лат. *educatio, educe* - воспитување, образование, водење) се подразбира професионална личност која стручно-педагошки воспитува, образува, води во наставниот процес.

Традиционалното училиште својата концепција и организација на наставниот процес повеќе векови ја темели на педагогијата на W.Ratke, J.f.Herbart, J.A.Komenski на што и се упатуваат многубројни забелешки, критики.

Меѓу бројните забелешки насочени на досегашната поставеност на дидактичко-методичката структура на традиционалната настава се издвојуваат и оние кои се однесуваат на професионалните вредности и верувања на наставникот како традиционален наставник. Според досегашниот синтетички опис на приоритетите во организацијата на наставата, наставникот беше насочен на активности кои доведуваа до:

- Недостаток на самоиницијатива и капацитет за прифаќање на промени во знаењата, стилот на предавање, начинот на учење (наставникот е доминантен извор на знаења);
- Градење на просечна, стереотипна, конвенционална, патријархална социо-емоционална клима во училницата;
- Негување стил на работа во кој доминира наставникот со своите активности кои често се на маргините на изолираност, неколаборативност, недемократичност во комуникацијата со непосредната средина;
- Ниски очекувања од учениците и ниска мотивираност од наставниците во процесот на учење, запоставување на индивидуалните потреби, способности, интереси на учениците, афирмирање на педагошкиот просек во наставата;
- Отсуство на придонес на поголема ефективност и квалитет во наставата;

- Отсуство на професионален развој;
- Недефинирани модели на стручно-перманентно усовршување;
- Ниско ниво на интеракција и комуникација со членовите на стручните тела и органи во училиштето;
- Непостоење на меѓусебна доверба, отсуство на тимска работа;
- Криза на професионалните вредности поради недоволната општествено-материјална стимулација на наставникот;
- Немоќ да се одговори на интересите, потребите на учениците и родителите.

Проблемот за квалитетното училиште посебно се актуализира во последните години. Емпириските истражувања спроведени во 90-тите години од 20 век во англоамериканските земји за квалитетното училиште, посебно оние кои беа насочени кон тоа како да се подобри работата на училиштата, дадоа посебен придонес за развојот на современата концепција за улогата на наставникот во наставниот процес.

Концепциска поставеност на новото училиште доведува до значително видоизменување на улогата и позицијата на наставникот. Имено, наставниците во квалитетното училиште се ставаат пред посложени и посуптилни проблеми и задачи што доведува до надминување на несигурноста, изолацијата и некооперативноста. Наставникот добива нова професионална улога, улога на современ наставник кој ќе се залага, мотивира, стимулира и презема одговорност за подобрување на процесот на учење и подобрување на работата на училиштето. Наставникот во квалитетното училиште не е само пренесувач на знаења и информации или само експерт од својата област, тој е водач, дијагностичар, координатор, реализатор на процесот на учење, стимулатор на квалитетно учење и подучување, планер, програмер на наставниот процес, духовен и морален советник, модел на етичко однесување.

Кои барања се поставени пред наставникот во квалитетното училиште?

Со реконцептуализацијата на традиционалната улога, наставникот се поставува пред посложени, одговорни барања пред учениците, родителите, директорот, општествената средина. Од наставникот се бара:

1. **да поседува високи човечки квалитети:** висок степен на iq и eq (класична и емоционална интелигенција), општествени способности, емпатија, самоконтрола, моќ на расудување, вербални способности, способност за интерперсонално влијание врз однесувањето, ставовите, мислењето, поведенијата на учениците;

2. **педагошки квалитети:** да биде педагошки водач, да го овозможи процесот на учење, да обезбеди квалитетно учење и подучување, да биде советник, да дава пример, да не е пристрасен, да биде праведен, постојан;
3. **стручни квалитети:** да биде експерт од својата област, да има предизвик во предавањето, да има висок степен на вербална, писмена, информатичка писменост; демонстрација на стратегии, модели на учење и подучување, да посветува внимание на својот професионален развој, да ги структурира семинарите, изведба на идеите од семинарите во училиницата, способност за оптимално искористување на емоционалните и духовните ресурси во училиницата; насоченост на перманентно-стручно усовршување; создавање клима на големи очекувања во училиницата; мотивираност за тимска работа; способност за кооперативно-партиципативни односи; следење на динамиката на процесот на учење во училиницата; како висок степен на досигната професионална етика.

Како што можеме да забележиме, модерните трендови во образованието бараат промени во наставничката подготовка, наставничките способности и вештини, наставничките компетенции, наставничкото однесување, промени во неговиот етички кодекс кој подразбира промени во моралните ставови кои човекот ги има кон својата работа и посебните задачи и должности кон својата професија.

Наставникот како професионалец има своја професионална етика која ја сочинуваат збир на правила за однесување во неговата професија. Постојат пишувани (формални-Хипократови), пропишани со соодветни законски акти и напишувани (неформални) правила на однесување на наставникот, неопходни за успешно реализирање на бројните активности-наставни, воннаставни, колегијални...

Како основни елементи на професионалната етика на наставникот се истакнуваат: а) општите морални норми на наставничката професија; б) правила за однесување кон учениците, недискриминативен приод, постоење на алтруизам; в) правила за однесување кон колегите (ширење на знаења, еднаквост, меѓусебна поддршка).

1. Општите морални норми на наставничката професија-познавање на професионалните норми и должности, потполно посветување на сопствената професија, поседување на висок степен на професионални компетенции;
2. Правилата за однесување кон учениците се однесуваат на: водење на сметка за здравјето (физичко и духовно) на ученикот; заштита од сите опасности по неговото здравје; акцентот да го постави на грижата

за интелектуалниот развој и за формирање на работни навики на своите ученици; да придонесе за морален развој на сопствените ученици (почит и љубов кон татковината, толерантност, чувство на одговорност, демократско мислење, уредност, учтивост, точност, подготвеност за помош, уважување на човечкото достоинство); да се мисли на духовното добро на своите ученици-наставникот да ги почитува религиските уверувања на учениците и нивните родители и сл.

3. правила за однесување кон колегите: почит кон себеси и другите околу себе, тимска работа, колегијалност, емпатиски чувства, отворена соработка.

Наставникот во квалитетното училиште не е само презентер на знаења и информации, тој е дијагностичар и стимулатор на личните, социјалните, когнитивните, емоционалните способности, вештини, вредности на учениците што овозможува континуиран напредок на учењето. Отворената соработка, интерактивното влијание, професионализмот, емоционалната интелигенција се интегрираат како моќна комбинација во личноста на наставникот како педагошки водач.

Новата филозофија на живеење и работење се интегрира во основната функција на квалитетното училиште каде што се бара да им се помогне на младите луѓе да се подготват за поголема флексибилност, креативност, издржливост, демократичност, оригиналност, подготвеност за живот и работа во демократско и мултикултурално општество. Основна и заедничка обврска и должност на сите субјекти вклучени во наставниот процес во зависност од нивната улога е со истрајност и меѓусебна соработка да партиципираат и влијаат на подобрување на работата на наставниот процес.

Ефективноста во училишната се изразува со тоа што се учи и начинот како учат учениците. Организирајќи го процесот на учење во училишната, наставникот со своите способности и вештини треба да им помогне на учениците да научат како да учат, како да добиваат знаења, информации, да им даде можности да ги применат знаењата и новите искуства во реалноста, да им помогне во начинот на размислување, во начинот на презентација, учениците ќе се поттикнуваат на дискусии, дебати, повеќе ќе ги стимулираат иницијативите на учениците за зборување, истражување, самостојна работа. Улогата на наставникот се состои во тоа да ги охрабрува, мотивира, стимулира, да им помогне на учениците да развиваат вештини како и да ја поттикнува самодовербата и самопочита.

Дали овие професионални етички парадигми се доволни за јакнење на професионалната етика на наставникот?

Токму во врска со оваа проблематика го спроведовме и следното мало, микроистражување со цел да ја видиме состојбата на терен, т.е. да испитаме и да промовираме дискусија со испитаниците и врз основа на добиените податоци за нивните погледи, ставови, размислувања да дефинираме еден концепт за професионалната етика на наставникот во процесот на учење, насочена на подобрување на работата на училиштето.

Истражувањето се реализираше во Р. Македонија, поточно во пет општини: Штип, Битола, Скопје, Прилеп, Демир Хисар, со оглед на можностите на истражувачот и соработката со соодветните институции од овој дел од Македонија. Примерокот беше намерен, т.е. беа вклучени наставници, родители од неколку училишта од горенаведените општини.

Разговорот со интервјуираните наставници и родители беше претходно договорен, што значи беа запознати со неговата цел и темите околу кои истиот се одвиваше. Разговорите кои се реализираа во посебни простории се одвиваа слободно, а за поткрепа се користеше диктафон. На овој начин дојдовме до поблиски податоци за нивните ставови за промените во училиштата, задачите на наставниците, посакуваните карактеристики на наставникот, размислувањата на испитаниците за тоа каков е и како може да се подобри квалитетот на процесот на учење.

Интервјуто со испитаниците започнуваше со некои општи податоци за нив како на пример, колкаво е нивното работно искуство, какво иницијално образование завршиле, дали им биле потребни дополнителни обуки и семинари за да можат полесно да се вклопат во колективот и со успех да ја извршуваат работата и сл.

Врз основа на добиените податоци констатиравме дека станува збор за наставнички кадар со повеќегодишно работно искуство просечно 14,5 години, со завршен Педагошки факултет-одделенска насока, партиципенти на повеќе обуки и семинари организирани од страна на МОН, БРО, како и од невладиниот сектор, обуки во кои се стекнале со знења, умеања и вештини од различни области: животни вештини, граѓанско образование, стратегии и техники на учење и поучување, разрешување на дилемите и проблеми околу оценувањето на учениците-водење на ученички портфолија и сл.

Во понатамошниот тек на интервјуто преминавме кон прашања поврзани со нивните ставови и мислења за промените, улогата и очекувањата од наставникот во современото училиште.

Одговорите на испитаниците ги подредивме во неколку категории.

Вопрвата категорија се презентирани одговорите на испитаниците во врска со ставот на родителите, наставниците во врска со промените на макро и микро ниво кои се случуваат во училиштето.

Г.Б.(родител): Мислам дека е потребно ние родителите да бидеме повеќе информирани од училиштето за она што се случува во училишната. Јас сум дипломиран правник и сметам дека имам желба и време да се вклучам во животот на училиштето на моето девојче како родител што може да помогне, истовремено ќе имам конкретни сознанија за природата на промените.

С.Ј. (родител): Потребни ни се повеќе информации за промените кои се случуваат на макро и микро ниво во училиштето. Познато ни е дека е нарушен моралниот систем на вредности кај младата генерација, што неминовно се случува во овие услови на децентрализација, глобализација... Сметам дека ние како родители, па и наставниците и сите субјекти од заедницата, училиштето, треба заеднички да работиме посебно на подигањето на вредносниот систем кај учениците. Семејното воспитување, особено на планот на моралниот развој на единката, е првата алка од синцирот на која се надоврзуваат сите останати облици на воспитување, но сите треба да значат надградување на вредносниот систем на младата генерација.

С.Т. (наставник): Мојот став кон промените? Можеби мојот ентузијазам и желбата за понатамошна моја професионална надградба влијае врз формирањето на позитивен став кон промените. Секако ќе ги прифаќам само оние промени што сметам дека се позитивни и влијаат позитивно врз процесот на учење. Предавам во две училишта и често сум опкружен со многубројни промени на што многу наставници не гледаат благонаклонето и треба да се селектираат само оние кои вистински се насочени на подобрување на нашата работа.

Втората категорија на одговори се однесуваше на ставот на родителите во врска со очекувањата кои ги имаат истите од наставниците.

Е.П. (родител): Моите очекувања од наставникот се насочени кон професионалниот и моралниот аспект од работењето. Наставникот мора да има јасна визија за својата работа, да ги открива и развива талентите на своите ученици, да ги охрабрува, мотивира способностите, интересите на учениците, да гради атмосфера на почит, доверба, да постои поврзаност со учениците, да ги планира и користи современи методи, средства, форми на работа, да се грижи за дисциплината во одделението, постојано да е со учениците во училишната. Тој мора да биде човек со високи морални, професионални квалитети.

В.И. (родител): Јас сметам дека наставникот треба да им е пример на своите ученици. Да биде праведен, чесен, расположен, да гради клима во училиницата во која ќе се почитуваат индивидуалните разлики на учениците, ќе ги насочува како да учат, ќе ги поттикнува на добар успех. Наставникот мора да соработува со родителите, тимски да работи со наставниците од одделенскиот актив.

Третата категорија на одговори се однесуваше на ставовите на наставниците во врска со улогата, задачите и барањата кои ним им се поставени, а се во согласност со современите трендови во развојот на образованието:

- Потребни се промени, но не сè што е промена некритички да се вгради во образованието. Потребно е селективно да бидат организирани;
- Дисеминацијата на сознанијата од семинарите да биде исклучиво од наставници кои се експерти од дадената област;
- Наставникот има важна и одговорна улога во процесот на учење, тој мора да им биде пример на своите ученици;
- Наставникот мора да поседува високи професионално-етички квалитети;
- Наставникот го организира процесот на учење така што ќе придонесува за подобрување на работата во училиницата;
- Тимската работа да има приоритет во работењето;
- Наставникот да е тој кој треба да ја поттикнува соработката со семејствата, комуникацијата со непосредната средина;
- Да ги стимулира интелектуалните, социјалните, моралните, личните способности, интереси на учениците;
- Да применува нови модели и стратегии за ефективна работа.

М.В.(наставник): Секојдневно пред мене е прашањето: Која е мојата улога во работата со ученици, како да постапувам? Дали правилно постапувам, дали моите знаења, сознанија, се доволни за да можам успешно со нив да работам? Како работам со моите деца? Одговорот си го пронаоѓам самостојно: ги почитувам сите ученици од одделението, сите за мене се мои деца, ги уважувам нивните индивидуални интереси, ги поттикнувам на проширување на нивните знаења, им организирам посложени активности, користам разновиден материјал, го охрабрувам и поттикнувам нивното креативно и продуктивно мислење, не очекувам од нив секогаш да знаат сè, не ги преоптоварувам со непотребни активности, не допуштам празнини во нивното знаење и однесување. За сите подготвувам портфолио во кое ги чувам нивните индивидуални трудови. Но она што

мене, а верувам дека и на другите наставници кои работат со ученици ни недостасува, е перманентна обука од аспект на актуелните промени во процесот на учење, организирање на ефективни работилници и семинари за т.н. емоционална писменост за која денес многу се говори, а за која сме прочитале или слушнале на одредени семинари и обуки, а која се однесува на нови вештини и способности за управување со трансакциите кои предизвикуваат емоции со кои располага наставникот во постигнување на воспитно-образовните цели, способност за приспособено однесување во некои за нас неприфатливи ситуации со употреба на саморегулаторни стратегии... Сметам дека таквата емоционална писменост би ми помогнала во донесување на соодветни одлуки, во креативното решавање на проблеми и воспоставување на добри односи со другите.

Во четвртата категорија ги вградивме одговорите на прашањата кои се однесуваат на секојдневните наставни активности на наставниците, нивниот однос кон работата, работата во паралелката, интеракцијата, комуникацијата на микро ниво и соработката со колегите.

Сите наставници се согласни дека работата со ученици бара нивно посебно вложување, грижа за нивното здравје, нивна заштита, дополнителни активности.

Г.А. (наставник): Работата со учениците бара посебен индивидуален приод. Правото на секое дете да се образува и воспитува во согласност со неговите потенцијали е неприкосновено. Оттаму, и се обидувам да им помогнам онолку колку што можам. Им ја нудам сета помош и поддршка. Потребно ми е посебно да се подготвувам, да изработувам посебни задачи, да предвидувам активности, повеќе да читам и јас и да барам дополнителни извори на сознанија од најразлични области. Во таа насока и работам на создавањето на позитивна клима во рамки на одделението, внимание посветувам и на нивната социјализација, на јакнење на љубовта, почитта и другарството помеѓу учениците.

- Наставниците применуваат често диференциран приод во работата посебно со надарените и талентирани ученици, изработувајќи самостојно индивидуални флексибилни програми за работа насочени на развивање на креативноста или пак истите ги сработуваат во соработка со колегите, стручните соработници (психологот, педагогот, социологот, дефектологот) и истите овозможуваат напредување со различна брзина и низ различни содржини.
- Во работата со учениците наставниците користат најразновидни методи и форми на работа, ги користат сите современи техники и стратегии на учење и поучување, посебно стратегијата на критичко размислување и стратегијата за решавање на проблеми кои ги имаат

научено со посетата на семинари, најразновидни обуки и со читање на стручна литература.

- Во своето работење најчесто тимски работат. Меѓутоа истакнуваат дека често се соочуваат и со одредени проблеми од аспект на соработката со родителите, наставниците, стручните служби, директорите. Премногу се оптоварени со неселектирани, неефективни семинари, превисок фонд на часови, недоволна општествено-материјална стимулација, променлив менталитет на раководниот кадар, недостаток на знаења на обучувачите во процесот на дисиминација, недостаток на нагледни средства и сл.

Петтата категорија ги содржеше одговорите поврзани со соработката на релација наставник-семејство.

- Соработката со семејствата се одвива на завидно ниво.

А.Г. (наставник): За разлика од поранешната традиционална поставеност на училиштето во поглед на релацијата со семејство, денес ситуацијата е малку поинаква. Постојано комуницираме со родителите, реализираме најразлични облици на соработка, реализираме посети на семејствата... Настојваме да ги вклучиме родителите во работата на одделението.

Некои од нив организираат посебни работилници, ангажирајќи родители на ученици од одделението - стручни и научни работници, како предавачи од оваа област во насока на подобрување на процесот на учење. Заеднички се донесуваат одлуки во врска со животот и работата во училиницата. Посебно внимание се обраќа на формирањето на работни навики и работна дисциплина на учениците која треба да се негува и во училиштето и во родителскиот дом.

Шестата категорија се однесуваше на мислењата на наставниците во врска со прашањето за нивната професионална етичност.

М.М. (наставник): Знаеме дека секој човек знае и треба да ја прави разликата помеѓу тоа што е добро, што е лошо, што може, што треба, што не треба да прави, за да може успешен, да дејствува и да си го унапреди сопствениот живот, а со тоа и животот на другите луѓе околу него. Посебно е значајно за нас наставниците кои треба да им бидеме пример, модел на младите луѓе и да ги едуцираме во согласност со она што значи етички кодекс, етичко однесување, почитување на себеси, почитување на другите околу нас.

А.В. (наставник): Сметам дека професионалната етика претставува надградба на личната етика, бидејќи професионалниот и личниот идентитет претставуваат дел од една целина. Истите својата база ја имаат во семејството и се надградуваат понатаму низ сите нивоа на образование.

Г.А. (наставник): Професионалната етика, според мене, го опфаќа почитувањето на: општите норми вградени во одредени законски акти - Закон за образование, правилници, кодекси на однесување во училиштето и сл., личната етика, како и способноста на наставникот за воспоставување на професионален дијалог, како со учениците така и со сите преостанати субјекти, чија цел е што подобра едукација на учениците и подобрување на работата на училиштето. Ние сме тие кои треба да го подготвиме поединецот за идната улога на конструктор на граѓанската кохезија. Настојваме успешно да го правиме сето тоа низ нашите редовни активности-наставни, воннаставни, соработката со локалната заедница, семејството. Најважен е личниот пример, како и едукацијата за етичноста, која ни е потребна и неопходна.

Седмата категорија се однесуваше на предлозите и сугестиите на наставниците и родителите поврзани со професионалната етика на наставникот.

Што се однесува до нивните предлози и сугестии, истите се однесуваат на проширување на постојните капацитети во рамки на училиштето и негова подобра опременост; на соработката со колегите - само тимската работа има перспектива; унапредување на соработката со семејствата; потреба од постојана едукација од оваа област - ефективни и подолготрајни семинари, предавања на еминентни стручни лица; конференции; групна динамика; акциони истражувања за етичноста, размислување за етички кодекси на ниво на училишница, училиште, заедница, симулации и сл; во текот на иницијалното образование, воведување на посебен предмет кој ќе се однесува на професионалната етика на наставникот; изготвување на прирачници за работа; развивање на нови модели и стратегии за работа со децата со посебни образовни потреби, надарени и талентирани деца; соработка со локалните власти.

Заклучок

Анализата на теоретските расправи за овој проблем и емпириските податоци до кои дојдовме како резултат на користење на техниката интервјуирање нè водат до следниве заклучоци:

- Прашањата што ги поставивме на почеток, во воведниот дел, како и со испитувањето, најдоа одговори како во теоретските расправи, така и во резултатите од спроведеното истражување.
- Заклучоците од истражувањето не треба да се прифатат категорично, бидејќи се однесуваат на конкретен примерок и во конкретно одредено време. Тоа значи дека истите треба да се прифатат за пронаоѓање

на патишта и начини за подобрување на процесот на учење, односно подобрување на работата на училиштето. Наставниците од основните училишта имаат постојана потреба од професионално усовршување, неопходни за успешна реализација на наставниот процес.

- Постојан развој на образовниот кадар „метаниа“ - промена на мислата на наставничкиот кадар – само едуциран, образован кадар може да придонесе за сопствениот и развојот на човековиот свет, да ги подготви младите луѓе да се соочат со предизвиците и проблемите кои му се навестуваат на човештвото.
- Идентификување и имплементирање на стратегии за ефективна обука на наставничкиот кадар.

Користена литература

- Beyer, L. (1997). The moral contours of teacher education. *Journal of Teacher Education*, 48, 4, pp. 245-254
- Conrad, G. (2006). Teacher ethics as a research problem: syntheses achieved and new issues. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 12, 3, pp. 365-385
- Hansen, D. T. (2001). Teaching as a moral activity. In V. Richardson, *Handbook of Research on Teaching*. Washington: American Educational Research Association, pp. 826-857
- Howard, R. W. (2005). Preparing moral educators in an era of standards-based reform. *Teacher Education Quarterly* (fall), pp. 43-58
- Williams, M.; Lunenburg, M. & Korthagen, F. (2005). Values in education: a challenge for teacher's educators. *Teaching and Teacher Education*, 21, pp. 205-217
- Woods, P.; Jeffrey, B.; Truman, G. & Boyle, M. (1997). *Restructuring schools, reconstructing teachers*. Buckingham: Open University Press